

sborník ze semináře

LETNÍ ŠKOLA ALTERNATIV V EKONOMII

Křtiny 3. – 9. 7. 2004

Horní Mlýn

**LETNÍ
ŠKOLA
ALTERNATIV
V EKONOMII**

>>> obsah

Úvod	6
1. Sobota 3.7. 2004	7
[Nada Johanisová]	
2. Neděle 4.7. 2004	13
[Jan Brůha, Jan Melichar, Jaroslav Klusák, Jaroslav Prchal]	
3. Pondělí 5.7. 2004	19
[Nada Johanisová, Milan Ščasný, Petra Kušková]	
4. Úterý 6.7. 2004	27
[Hana Foltýnová]	
5. Středa 7.7. 2004.....	31
[Reinhard Mader, Juraj Zamkovský]	
6. Čtvrtek 8.7. 2004	41
[Nada Johanisová, Jaromír Hošek, Igor Chýra]	
7. Pátek 9.7. 2004	47
[Nada Johanisová]	
Seznam účastníků, lektorů a organizátorů	49

>>> Úvod

Během svého studia na ekonomické vysoké škole jsme se téměř nesetkali se směry, které se věnují environmentálním otázkám, a to ani v rámci hlavních ekonomických proudů. Nehledě k tomu, že existuje celá řada přístupů ke vztahu ekonomie a ekologie, které se zcela vymykají běžným studijním programům.

Tuto mezeru jsme se rozhodli zaplnit a nabídnout tak studentům ekonomie (ale i dalším zájemcům) nové pohledy na tuto problematiku a prostor pro jejich setkání a diskusi.

Od začátku školního roku 2003/2004 jsme začali připravovat týdenní kurs, který jsme nazvali „Letní škola alternativ v ekonomii“. Hned od počátku nám začala významně pomáhat Naďa Johanisová, která podobnou akci spoluorganizovala již v roce 1999 v Prachaticích, kde byl hlavním lektorem Richard Douthwaite z Írska.

Naše představy ale byly širší – podat účastníkům přehled jak o ekonomické teorii zabývající se problematikou životního prostředí, tak i o praktických zkušenostech z environmentálně příznivého života i podnikání.

Během letní školy jsme všichni prošli cestou od přístupů využívajících metodologie a nástrojů hlavních ekonomických směrů, přes interdisciplinární přístupy až po lokálně ukotvené praktické pokusy o řešení environmentálních a sociálních problémů.

A to vše netradičně – v atraktivním a podnětném prostředí Moravského krasu na mlýně s vegetariánskou bio-stravou. Ubytování a strava na Horním mlýně měly sloužit zároveň jako inspirace pro účastníky a pozadí doplňující zaměření a atmosféru celé akce. Záměrem bylo vtáhnout účastníky letní školy i do organizačního zajištění. Pomáhali v kuchyni i s úklidem v prostorách mlýna věnovaných letní škole, kdo chtěl, mohl se zapojit i do přípravy dřeva do kuchyně a na zimu.

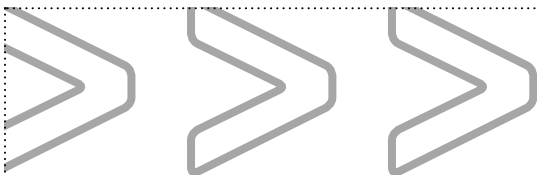
I na této brožurce, která je vlastně takovou kronikou letní školy, se významně podíleli sami účastníci. Každý den byla určena skupina, která měla za úkol zaznamenat významné okamžiky uplynulého dne. Kromě toho je u každého dne uveden podrobný program a anotace vystoupení jednotlivých lektorů. Výjimkou jsou četné diskuse, které je obtížné zachytit na papír, část z nich je ovšem k dispozici v podobě zvukového záznamu na internetových stránkách www.novaekonomie.info.

Svým zaměřením se letní škola neminula, zájem o ni byl velký. Z 24 účastníků byla většina studentů vysokých škol ekonomického směru. I když jsme čekali, že mají o tuto problematiku zájem, přesto nás překvapilo jejich nadšení a ochota diskutovat.

Na tomto místě bychom chtěli poděkovat všem lektorům, kteří na letní škole vystoupili, i dobrovolníkům v kuchyni. Za finanční podporu patří velký dík Nadaci VIA, Centru pro otázky životního prostředí (Program INFOSDEV) a Česko-německému fondu budoucnosti.

Stanislav Kutáček a Hana Foltýnová

Křtiny, 23. 7. 2004

1

LETNÍ ŠKOLA ALTERNATIV V EKONOMII
SOBOTA 3. 7. 2004

MOTTO: MŮŽE ZA TO VŠECHNO EKONOMIE?

Program

▼ ▼ ▼	Sobota 3. 7. 2004	Motto: může za to všechno ekonomie?
Čas	Aktivita	
7:30 – 8:30	Snídaně	
9:00 – 12:00	Zahájení letní školy: program dne a týdne, organizační věci (ubytování, odpady, telefonování, internet, placení, speciální požadavky atd.), seznámení lidí, co kdo nabízí za workshop, exkurze po domě.	
12:00 – 13:00	Oběd	
13:30 – 15:30	Lektorka: Naďa Johanisová. Úvod - diskuse nad problémy ekonomie a životního prostředí.	
15:30 – 18:30	Výlet do arboreta Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity (Křtiny, pěšky).	
18:30 – 19:30	Večeře	
20:00	Večerní program: Opékání hadů	

Zápis

>>> Co stvořil Bůh za 1. den?

Vstávali jsme jen velmi pozvolna, ale odměnou nám byla vynikající snídaně. Všichni přítomní byli nadšení čerstvými biopotraviny. Začali jsme se ihned těšit na oběd, ale mezi tím nás čekalo mnoho dalších věcí. Přivítali jsme průběžně se trousící nově příchozí, navzájem jsme se představili a seznámili se s programem celé letní školy, s jídelníčkem a přednášejícími. V dolní místnosti rozlehlého mlýna na nás čekaly zázvorové sušenky, což někteří zjistili až při večerním hodnocení programu.

Absolvovali jsme exkurzi po celém mlýně. několik nás se málem ztratilo, ale šťastně jsme se opět setkali při obědě. Jedlo se v zahradě pod širým nebem. Dokonce i sluníčko na nás vykouklo. Odpoledne se část účastníků vydala do arboreta, kde se marně snažila určit základní druhy dřevin. Čas byl vyplněn zajímavými diskusemi na palčivá témata (smysl života, situace na národohospodářské fakultě VŠE Praha, ekologické zemědělství, esoterika, sběr lesních plodů). Cestou zpět jsme se stavili, kromě zastávky u lezoucího šněka v trávě i v monumentálním barokním architektonickém díle nepřekonatelného mistra Santiniho.

Občerstvení svačinkou jsme se vrhli do interaktivní diskuse o srabech tohoto světa způsobě-

ných současným ekonomickým systémem. Výsledek: ekonomický systém může za všechno! (I za letní bouřku za okny). Pracovali jsme v pestrých a zelených skupinkách. Postupně jsme se střídali na zpracování a hodnocení probematických témat spojených s ekonomickým systémem: ekologické problémy, problémy mezinárodní a geopolitické, sociální, zdravotní a psychologické a ekonomické. Během práce ve skupinách jsme se navzájem sblížili, fyzicky i duševně. Někteří účastníci pokračovali v debatě i během večere, která byla opět delikatesní a jak jinak než v biokvalitě, což se již nyní odráží na naší psychické i fyzické kondici. A to nás ještě čekají hadi. Snad nebudou jedovatí. Už se těšíme na zítřejší službu v kuchyni.

Za skupinu B – Většina v.r.

Abstrakt

[Naďa Johanisová]

>>> Problémy společnosti a příčiny a míra odpovědnosti ekonomie za ně

Proč vlastně měnit ekonomickou teorii a praxi? Protože způsobují problémy. Cílem této úvodní dvouhodinovky bylo zkusit tyto problémy definovat a hledat jejich příčiny. Aby diskutovali úplně všichni, zvolila jsem metodu „kolem dokola“ z dílny kritického myšlení. Připravila jsem pět balíčků s nadpisy: Zdravotní a psychologické problémy, ekologické problémy, geopolitické problémy a třetí svět, ekonomické problémy, kulturní a sociální problémy... to vše s dodatkem „způsobené ekonomickým systémem“.

Po úvodní aktivitě - myšlenkové mapě na téma ekonomie - a rozdělení účastníků barevnými papírovými tečkami na čelo se pět skupin dalo do práce. Kolovaly od balíčku k balíčku a do každého vpisovaly postřehy k danému tématu. Cílem bylo jmenovat uvedené problémy na střední hladině obecnosti. Když dorazily k balíčku poslednímu, vybraly nejzajímavější body a postupně je prezentovaly ostatním.

V další části hry zůstaly skupiny u svého posledního balíčku a měly za úkol přemýšlet, opět na střední hladině obecnosti, o jejich konkrétních ekonomických příčinách. Aby měly inspiraci, připravila jsem dopředu deset možných příčin na barevné polokartonové kartičky (viz níže).

Některé ekonomické mechanismy, které se podílejí na současných problémech:

● Skryté a zjevné dotace (tzv. „perverzní dotace“)

Zjevné dotace: vlády a nadnárodní instituce (Světová banka apod.) finančně podporují formou dotací, daní, transferových plateb, výhodných půjček, garancí půjček apod. aktivity, jako je těžba uhlí, dopravní infrastruktura, průmyslový rybolov, intenzivní zemědělství. Skryté dotace - externality: příroda „dotuje“ ekonomický rozvoj erozí přírodního kapitálu, lidé v oblastech nízkých sociálních standardů „dotují“ výrobu svým zdravím (např. mexické maquiladoras).

2 Volný pohyb zboží a kapitálu

Ideologie volného trhu hlásá, že hraniční bariéry pohybu zboží, služeb a kapitálu je třeba omezit či zcela zrušit. To povede k větší konkurenci mezi zeměmi a následně celosvětově k efektivnější alokaci zdrojů a větší produkci zboží. Zboží bude více a bude levnější. Specializace se vyplatí i zemím, které mají relativně menší efektivnost výroby ve všech sférách. Myšlenka vychází z teorie komparativní (relativní) výhody Davida Ricarda z r. 1817. Podle kritiků teorie dnes již neplatí.

3 Ekonomický rozvoj

Jde o představu, že je třeba produkovat stále více kapitálu (stroje, nářadí, silnice...) abychom mohli produkovat stále více výrobků stále efektivněji, což povede ke stále většímu blahobytu. S nárůstem vyrobeného kapitálu (a infrastruktury, technických znalostí a nových technologií) se zvětšuje tzv. hranice produkčních možností.

4 Úrok, růst zadluženosti, diskontování budoucnosti

Naše ekonomika je založená na vzniku nových peněz prostřednictvím úvěru a peněžního multiplikátoru. Kritikové varují, že je trvale neudržitelná, protože v systému roste zadluženost jednotlivců i vlád, systém se stává nestabilním a navíc dlouhodobě prospívá těm, kdo peníze půjčují a znevýhodňuje dlužníky. Diskontování budoucnosti: Hodnoty i náklady v budoucnosti se v současné ekonomice diskontují, tj. podle výše tzv. diskontní sazby je hodnota něčeho, co bude existovat v budoucnosti, nižší, než kdyby to existovalo teď.

5 Zvyšování „efektivnosti“ podniků, státních ekonomik

Ekonomie definuje efektivnost z pohledu úspory pracovní síly a konečných finančních nákladů - efektivní je to, co je nejméně nákladné. Z jiných pohledů (spotřeba energie, surovin, tvorba pracovních míst) tatáž aktivita nemusí být efektivní. Efektivnost může být vykoupena externalitami.

6 Růst velkých firem, srůstání politické a ekonomické moci

Řada současných firem má větší obraty, než je HDP mnoha zemí. Vede to k nárůstu tzv. ekonomické moci, kdy tyto firmy legálně (dotace politickým stranám) i nelegálně mohou ovlivňovat politiku vlád a seskupení zemí (EU).

7 Růst peněžní zásoby a HDP

Neoklasická ekonomie (na rozdíl od klasických ekonomů) věří v trvalý růst ekonomiky (tj. růst produkce zboží a služeb), přičemž pokud procento růstu zůstává stejné, jde o růst exponenciální. Od růstu ekonomiky se čeká, že vyřeší problémy chudoby a zaměstnanosti. Paralelně s HDP roste i peněžní zásoba (podle některých vinou vzniku peněz pomocí úvěru a peněžního multiplikátoru) a navzájem se posilují v růstu.

8 Hodnoty přírodní, sociální apod. lze obtížně vyjádřit penězi

Proto se jimi ekonomie nezabývá, z hlediska ekonomie jakoby neexistovaly. Ekonomie má potíže se zaznamenáváním a reflektováním nepeněžní ekonomiky. Kdo nevydělává peníze, je ekonomickou teorií označen za neproduktivního. Erozi, úbytek, mizení hodnot, které se nedají vyjádřit penězi, ekonomie nezaznamená, nemá na to čidla. Environmentální ekonomie se snaží škody na životním prostředí vyčíslit, ale naráží na řadu problémů.

9 Privatizace majetku

Současná ekonomická teorie hlásá, že neefektivněji jsou zdroje využity, když jsou privatizovány. Neuznává komunitní vlastnictví, které je běžné v řadě tradičních společenství. Státní vlastnictví vnímá jako málo efektivní. Přírodní zdroje ale často zprivatizovat nelze. Pokud k tomu dojde, mohou nastat sociální problémy (např. privatizace vodovodů v Bolívii), firmy mohou přírodní zdroj využít a zmizet (mohou spotřebovat přírodní, ale i jiný kapitál - viz britský Railtrack).

10 Podpora mobility pracovních sil

Současná ekonomická teorie vnímá člověka jako faktor výroby. Tento faktor musí být mobilní, pokud má fungovat model efektivní alokace zdrojů. Na lidi je v současné době vyvíjen tlak, aby se v rámci jednotlivých zemí stěhovali za prací tam, kde zrovna je. (Paradoxně současně existuje trend „pevnost Evropa“, Evropa se před přicházejícími pracovními silami opevňuje).

Některé kartičky zůstaly prázdné, do nich vpisovali účastníci vlastní nápady. Kartičky připevňovali lepicí hmotou k bodům (vepsaným na baličácích), u nichž našli v diskusi příčinnou souvislost. V závěru skupiny seznámily ostatní s tím, na co přišly, a baličí papíry s nalepenými kartičkami jsme rozvěsili po stěnách.

Z mého pohledu aktivita svůj účel splnila - účastníci měli možnost vzájemně konfrontovat své znalosti, postoje a názory. Takovéto diskuse jsou zvláště vděčné tam, kde se setkávají lidé s různými perspektivami - to byl určitě případ tohoto kursu.

>>> poznámky:

.....

.....

.....

LETNÍ ŠKOLA ALTERNATIV V EKONOMII
NEDĚLE 4. 7. 2004

2

MOTTO: NABÍZÍ SOUČASNÁ EKONOMIE NĚJAKÁ ŘEŠENÍ?

Program

	Neděle 4. 7. 2004 Motto: Nabízí současná ekonomie nějaká řešení?	
	Čas	Aktivita
	7:30 – 8:30	Snídaně
	8:30 – 9:00	Ranní setkání
	9:30 – 12:00	Lektor: Jan Brůha. Environmentální ekonomie. Hlavní představitelé, vývoj a hlavní řešené okruhy – na co se zaměřuje, odkud čerpá, předpoklady, koncová řešení vs. řešení zdrojů problémů, ekonomické nástroje ochrany přírody; ekonomický růst, diskontování.
	12:30 – 13:30	Oběd
	14:30 – 17:30	Lektoři: Jan Melichar, Jaroslav Prchal, Jaroslav Klusák. Oceňování netržních statků - externality - mimotržní metody oceňování; cost-benefit analysis; hra - obchodování s emisními povoleními.
	18:30 – 19:30	Večeře
	20:00	Večerní program – táborák

Zápis

Druhý den letní školy začal probuzením do chladného rána. Následovala vynikající snídaně v podání špičkových biokuchařek a biokuchtíků. I přes zimu někteří nadšenci neodolali ledové koupeli. Polička na knihy se jako zázrakem přes noc naplnila obsáhlou relevantní literaturou, která pomalu naplňuje mysl účastníků. Lektor Honza Brůha začal ranní program vynikající přednáškou o environmentální ekonomii hlavního proudu. Přednáška měla sloužit jako základ k dalším tvůrčím seminářům, které se budou soustředit právě na alternativy k environmentální ekonomii.

Kvůli bouřlivé diskuzi během přednášky vyvstala otázka epistemologické podmíněnosti ekonomické neoklasické teorie. Naďa Johanisová namítla, že utilitarismus jako ústřední metodologická koncepce s sebou nese řadu skrytých normativních předpokladů. Ačkoliv byla diskuze velmi plodná, musela být přerušena kvůli nedostatku času.

Po krátkém občerstvení vynikajícími sýry a excelentními makovými kuličkami, jež měli na mysl účastníků pozorovatelný harmonizující účinek, následovala přednáška o diskontování. Byla náročná a velmi exaktní. Bylo to dobrý, ale dalo nám to zabrat. Ještě že to Honza nakreslil!

Oběd byl super. Jeden z účastníků vyrukoval s podezřením, že obilí má růžovou barvu díky ge-

netické manipulaci. To se ukázalo jako liché, bylo totiž obarvené biořepou.

Pak zazvonil zvonec a odpolední program mohl doslova vypuknout:

Jan Melichar představil program ExternE o externalitách v energetice. Jaroslav Klusák a Eliška Kotíková promluvili o cost-benefit analýzách (CBA). Zlatým hřebem a největším žůžem dne byla hra Laboratorní experiment, která demonstrovala fungování trhu s využitím různých regulačních nástrojů: volný trh bez omezení, se simulovanou ekologickou daní a v závěru navíc s obchodováním emisních povolení. Vítězové byli odměněni, ale vzápětí dokázali, že i pro ty nejdravější není altruismus jen prázdný pojem – všichni čokoládu rozdali. Moderátor a spoluautor hry Jaroslav Prchal sice optimalizoval hru přímo za chodu, na náš entuziasmus to však nemělo negativní vliv.

Po večeri tento zápis, pivgo, fotbal. Fandíme Portugalsku.

Abstrakt

[Jan Brůha]

>>> Abstrakt přednášky „Environmentální ekonomie“

Přednáška měla sestávat ze tří na sebe navazujících částí. Nicméně z důvodu nedostatku času byly prezentovány pouze části dvě. Cílem přednášky bylo přiblížit účastníkům pohled ekonomie hlavního proudu na problematiku životního prostředí, aby se přednášející v dalších dnech mohli proti tomuto paradigmatu vymezit.

V první části byly diskutovány obecné principy environmentální ekonomie. Nejprve bylo zdůrazněno, že environmentální ekonomie je v zásadě aplikací neoklasické ekonomie na problematiku spjatou s životním prostředím. Proto je nutné nejprve uvést obecné principy neoklasické ekonomie a srovnat je s konkurenčními ekonomickými školami.

Každé ekonomické paradigma musí řešit otázku alokace vzácných zdrojů a to ve dvou rovinách: v rovině pozitivní a normativní ekonomie.

- Pozitivní ekonomie odpovídá na otázku, jaké alokace bude za určitých (institucionálních, politických, přírodních) podmínek dosaženo.
- Normativní ekonomie řeší problém, jaká alokace je žádoucí.

Neoklasická ekonomie využívá teorii rovnováhy k zodpovězení pozitivních problémů, kdežto normativní ekonomie vychází z principů utilitarismu: jediným normativním kritériem jsou preference domácností (tzv. ekonomie blahobytu). Konkurenční školy ekonomického myšlení (post-keynesiánci, rakouská škola, ekologická ekonomie) pak kritizují ekonomii rovnováhy (pozitivní rovina) a / nebo ekonomii blahobytu (normativní rovina). Zatímco normativní kritéria stojí mimo ekonomii a musí být založena na mimo-ekonomických úvahách (na etice), v pozi-

tivní rovině jde o to, zda kritici ekonomie rovnováhy jsou schopni nabídnout lepší predikce než neoklasičtí ekonomové.

Environmentální ekonomie vidí jako ústřední problém substituci mezi spotřebou a kvalitou životního prostředí: čím více domácnosti spotřebovávají, tím více kvalita životního prostředí degraduje. Optimum je podle ní dosaženo v situaci, kdy je vyvážen užitek reprezentativní domácnosti ze spotřeby a z kvality ŽP (tzv. teorie optimálního znečištění). Volný trh podle environmentálních ekonomů k optimálnímu znečištění typicky nepovede, neboť ekonomický subjekt při své výrobě / spotřebě nenese plné náklady znečištění (tzv. problém externalit) a můžeme očekávat, že degradace ŽP bude vyšší než optimální. Tudíž jsou nutné nějaké nástroje, jimiž je možné této nepříznivé situaci zabránit. Proto byly diskutovány nástroje, jejichž účinnost environmentální ekonomie zkoumá (ekonomické, administrativní, dobrovolné dohody, ...) a byla představena ekologická daňová reforma jakožto komplexní nástroj, který neoklasická ekonomie nabídla pro řešení problematiky životního prostředí. Ekologická daňová reforma spočívá ve zvýšení zdanění na environmentálně nepříznivé aktivity (např. spotřebu energií) a v současném snížení zdanění práce nebo kapitálu. Tím nepřímo motivuje ekonomické subjekty, aby volily příznivější vzorce spotřeby / výroby.

V druhé části přednášky byla diskutována problematika diskontování. Diskontování je metoda, pomocí níž ekonomové srovnávají užítky v čase. Bylo ukázáno, že staří ekonomové (A. Smith, A. Pigou, F. Ramsey) považovali užítky současné a budoucí generace za rovnocenné (tzv. nulové diskontování). V polovině 20. století se – na základě empirických výzkumů – prosadilo exponenciální diskontování, které váží užítky v budoucnosti s exponenciálně klesajícími váhami. Tento přístup je velice elegantní, nicméně má řadu nedostatků. Jedním z nich je skutečnost, že mnozí ekonomové jej vidí jako normativně nepřijatelný, neboť užitek generací žijících ve velmi vzdálené budoucnosti – na základě exponenciálně klesajících vah – klesá k nule. Jako možná alternativa bylo představeno hyperbolické diskontování, jež je charakterizováno tím, že diskontní faktor je v čase klesající. Na praktickém příkladě bylo ukázáno, že pro ohodnocení škody způsobené emisemi skleníkových plynů má zvolená forma diskontování klíčový význam.

[Jan Melichar]

>>> Externí náklady energetiky

Cílem prezentace Externí náklady energetiky bylo seznámit účastníky s výsledky výzkumu, který provádí Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v České republice v oblasti oceňování externalit. Jedná se především o oceňování externích nákladů výroby elektřiny a tepla. Výroba elektřiny a tepla nepřímo přispívá ke vzniku škod na lidském zdraví, úrodě, ekosystémech a materiálech. Jedná se o dopady, které jsou ve většině případů externí, tedy nejsou zahrnuté v cenách energií a ostatních výrobních. Externí náklady způsobené energetikou je důležité začlenit a využít v rozhodovacím procesu, především při posuzování energetických technologií, strategickém rozhodování a přípravě koncepcí.

Pro samotné vyjádření těchto externích nákladů je využívána metodika ExternE, která je vyvíjena od začátku 90. let v rámci projektů Evropské komise. Jedno z nejvýznamnějších zlepšení metodiky v rámci projektu ExternE představuje zavedení přístupu IPA („Analýza drah dopadů“), který přistupuje k analýze externalit ze zdola nahoru, tzv. „bottom-up“ přístup. Ten umožňuje analyzovat k určité lokalitě specifické dopady různých technologií. Analýza drah dopadů sleduje cestu jednotlivých znečišťujících látek od místa, kde jsou emitovány až po dotčené receptory (jako je obyvatelstvo, zemědělská produkce, lesní ekosystémy, budovy atd.). Při kvantifikaci externích nákladů jsou respektovány konkrétní technologie výroby elektrické energie v konkrétních lokalitách (včetně místních a regionálních meteorologických podmínek, hustoty populace, typu zemědělství atd.).

Oceňování a kvantifikace externích nákladů, jako disciplína environmentální ekonomie, není v ČR stále dostatečně prozkoumanou oblastí. Z toho vyplývá jednak minimum dostupných vědeckých prací a studií, včetně publikovaných výsledků, a dále podceňování a ignorování problému externalit v rozhodovacím procesu, kde je otázka externích nákladů zanedbána.

[Jaroslav Klusák]

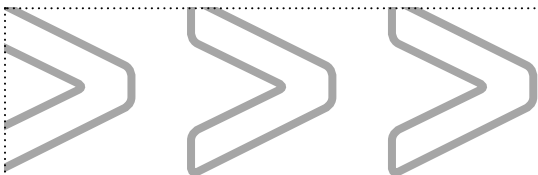
>>> **Cost-Benefit analýza**

Cost Benefit analýza (CBA), či také analýza nákladů a přínosů je používána k posuzování ekonomické návratnosti prostředků vynaložených na projekty, především z veřejných fondů. Jedná se zejména o projekty, jejichž realizace má dopad na kvalitu životního prostředí. Protože jsou prostředky často vynaložené (či poskytnuté) veřejnou autoritou, stojí proti sobě při CBA společenské přínosy (snížení nezaměstnanosti, zmírnění dopadů na lidské zdraví atd.) a společenské náklady (investiční, provozní, zábor půdy atd.). Pokud společenské přínosy daného projektu převyšují společenské náklady, můžeme říci, že realizace projektu bude společensky optimální, tj. že společnost jako celek si polepší oproti původnímu stavu bez realizace projektu (tj. společenský užitek se zvýší). CBA má své problematické okruhy, mezi které patří především: rozsah projektu, peněžní hodnoty netržních efektů, diskontování a distribuce efektů. Tyto otázky jsou podrobněji diskutovány v prezentaci.

[Jan Melichar, Jaroslav Klusák, Jaroslav Prchal]

>>> **Laboratorní experiment**

Cílem experimentu bylo přiblížit účastníkům letní školy v aktivní formě vybrané okruhy z environmentální ekonomie. V rámci tohoto experimentu byl vytvořen trh s ručně vyráběnými bronzovými ozdobami. Jednotliví účastníci měli možnost se účastnit tohoto trhu, tzn. prodávat nebo nakupovat bronzové ozdoby. Jejich cílem bylo maximalizovat svůj zisk (resp. přebytek), podle kterého byli po skončení experimentu odměněni.

3

LETNÍ ŠKOLA ALTERNATIV V EKONOMII
PONDĚLÍ 5. 7. 2004

MOTTO: NA ČEM STOJÍ SOUDOBÁ EKONOMIE?

Program

<div style="text-align: center;"> >>> </div>	Pondělí 5. 7. 2004 Motto: Na čem stojí soudobá ekonomie?	
	Čas	Aktivita
	7:30 – 8:30	Snídaně
	8:30 – 9:00	Ranní setkání
	9:30 – 12:00	Lektorka: Naďa Johanisová. (Skryté) předpoklady ekonomické teorie. Historie vývoje ekonomického myšlení s důrazem na přehled nejvýznamnějších kritiků hlavního proudu ekonomického myšlení.
	12:30 – 13:30	Oběd
	14:00 – 15:30	Lektor: Milan Ščasný. Ekonomické indikátory konvenční a alternativní.
	16:00 – 17:30	Lektorka: Petra Kušková. Ekologická stopa.
	17:30 – 18:30	volno + debata s lektorem pro zájemce - v užším kruhu (Naďa Johanisová, Milan Ščasný, Petra Kušková)
	18:30 – 19:30	Večeře
	20:00	Večerní program: koncert skupiny PROROCK

Zápis

Svítilo sluníčko.

Ačkoliv mnozí účastníci diskutovali (o makroekonomických a makrořezových tématech) minulý den hluboko do noci, brzo ráno všichni účastníci začali s louskáním. Někteří louskali bio-ořechy a ostatní louskali materiály dodané lektory, aby byli připraveni na dopolední tématický blok. Marginální část účastníků poznala v praxi význam velkého L (labour) v mikroekonomické aplikaci – uklízení dřevěných trámů do dřevníku.

Stále svítilo sluníčko.

Dopolední tématický blok vedla N. Johanisová. Ve své presentaci se nám snažila přiblížit alternativní pohledy na ekonomii a jejich historický vývoj včetně představení nejvýznamnějších ekonomických disidentů. Následný brainstorming měl být účastníky nerušen. Ani páska přes ústa ale nezabránila pokusům nejmenovaného pražského ekonoma již v jeho průběhu zachránit čest a paradigma vědy ekonomické. Debata eskalovala přátelskou konfrontací různých lobbyistických skupin ohledně užitečnosti a platnosti komparativní výhody. Na důkaz vzájemné

úcty si hlavní diskutéři během následného oběda vyměnili lžíce a pustili se do výborných fazolů. Důkaz podnětné a štěpné diskuse spočíval v tom, že někteří účastníci zapomněli na své základní (biologické) potřeby a málem na ně nezbyl oběd, který navíc byli nuceni konzumovat dokonce i příborem na rozdíl od lžic, rukou, psích uch a jazyků.

Polední přestávka nebyla signifikantní.

Svítilo sluníčko.

Odpolední blok: Výše nejmenovaný pražský ekonom M. Ščasný mohl konečně triumfovat. Bohužel organizátoři nevyčlenili na jeho vysoce fundovaný blok dostatek času. A ani štkaní z auditoria neoblomilo pořadatele a odborník musel předat řečnický pultík následující řečnici (P. Kuškové). Nemí pochyb, že se přednáška líbila - přítomné batole nadšeně podupávalo - jistě si bylo vědomo své absolutní výhody nejmenší (ekologické) stopy. Lektorka potvrdila, že metodika a výsledky ekologické stopy nejsou vhodné pouze pro malé děti, ale dokonce je pochopí i studenti vysokých škol.

Večerní (noční) program byl organizován místní autoritou - vesnická zábava na koupališti. Skupina PROROCK hrála dlouho do noci známé hity posledních desetiletí. Všem nám způsobila pozitivní externalitu do našich postelí, trvající do druhé hodiny ranní. Mnozí přirovnali zábavu ke známé scéně z filmu Divoké včely.

Abstrakty

[Naďa Johanisová]

>>> **Ekonomie v kontextu**

Cílem přednášky bylo podívat se na ekonomii zvenčí - v kontextu jiných dob, kultur, hodnot. Ilustrovat tezi, že ekonomie je specifický model nahlížení na svět, vycházející z určitých, často skrytých hodnot. Jakmile ale přistoupíme na tyto nevyčleněné předpoklady, je velmi těžké se jejím vývodům bránit.

Na úvod jsme se společně kritickyma očima podívali na některé akceptované definice ekonomie, jak je předkládají Samuelson a Nordhaus ve známé učebnici. Co tyto definice předpokládají, co zamlčují, jaké hodnoty lze vyčíst mezi řádky?

Poté jsme zaostřili na dva zajímavé ekonomické jevy v evropské historii: občiny a středověké cechy. Jak cechy se svým ideálem spravedlivé ceny, tak občiny, vycházejíc z předpokladu, že půda není zboží, ale svěřený dar, představují výzvu ekonomické teorii a inspiraci pro alternativní ekonomiky budoucnosti. Občiny, zcela nereflektované neoklasickou teorií, přitom fungují v mnoha částech světa dodnes.

Adam Smith považoval směnu s cílem uspokojení vlastního sebezájmu za základní rys všech, i těch nejtradičnějších společností. Kulturní antropologové ale dnes vědí, že směna je v těchto společenstvech součástí přediva lidských vztahů. Primární je systém vzájemných darů, určovaný tradicí, příbuzenskými vztahy, solidaritou ve skupině. Vytržení ekonomie z tohoto kontextu

moderní dobou je velmi problematické, jak ukázal rakouský ekonomický historik Karl Polanyi. Vedle tohoto „ekonomického disidenta“ jsme hovořili o několika dalších kritikách hlavního ekonomického proudu a jeho hodnot. Již Aristoteles varoval před chrematistikou, která má za cíl krátkodobý zisk, na rozdíl od oikonomie, jež upřednostňuje dlouhodobé zhodnocení statků. Sismonde de Sismondi kritizoval ekonomické myšlení počátkem 19. století a jeho výhrady jsou aktuální dodnes. K ekonomickým kacířům patřil John Ruskin se svou myšlenkou, že „jediné bohatství je život“, Gándhí se svou bioregionální filosofií svaděši, a nověji celá plejáda u nás nepřilíh známých autorů: E.F.Schumacher, Ivan Illich, Fritjof Capra, Herman Daly, Hazel Hendersonová, David Korten a ještě mnoho dalších.

Závěr patřil opět účastníkům. Dvojice měly za úkol zapátrat ve své mysli po problematických předpokladech, z nichž vychází neoklasická ekonomická teorie. Ty jsme pak společně zapsali na flipchart. Jejich přehled, mnou uspořádaný a doplněný následuje.

Problematické předpoklady ekonomie

(dle brainstormingu účastníků - upravila a doplnila N.J.)

- metodologický individualismus/formalismus
- nahraditelnost přírodního kapitálu umělým a z toho plynoucí postulát neomezeného růstu
- maximalizace zisku jako základní kritérium
- úzce pojatá ekonomická efektivita jako priorita
- „ceteris paribus“ (předpoklad, že součásti reality, které nejsou předmětem dané ekonomické úvahy či opatření, se v čase nemění resp. jsou stejné v různých zemích, dobách atd.)
- diskontování budoucnosti (běžně užívanou metodou hodnocení nákladů či přínosů čehokoliv v budoucnosti, tzv. diskontování, podle kritiků obojí silně podhodnocuje)
- tzv. racionalita jako hlavní faktor rozhodování člověka
- ekonomičtí hráči jsou si rovni - podceňuje roli moci v ekonomii
- neutralita peněz
- hodnotová nadřazenost ekonomické prosperity
- dějinný optimismus
- linearita času.

[Milan Ščasný]

>>> Indikátory ekonomického výkonu: standardní vs. alternativní (?)

Teoretické, metodické a statistické pokusy vytvořit konzistentní a ucelený účetní systém vedly k postupné standardizaci systému národních účtů ve druhé polovině XX. století. V současnosti platné účetní systémy pro popis ekonomického systému (na mezinárodní úrovni SNA 1993; na evropské ESA-1995) jsou také rozšiřované o environmentální faktory. Nejkomplexnější (konvenční) úpravu národních účtů představuje Integrovaný systém environmentálního a ekonomického účetnictví (SEEA-1993; jeho revize v SEEA-2003).

Nejužívanějším agregovaným ukazatelem národních účtů je hrubý domácí produkt (HDP). Ten je možné měřit třemi způsoby: jako celková přidaná hodnota, celkové výdaje nebo celkové důchody. Kritika HDP bývá směšována s kritikou růstu ekonomiky. Kritika růstu může být oprávněná z normativních pozic, z hlediska pozitivního má ukazatel HDP výhodu v použití objektivní metody nezávislé na arbitrárních předpokladech (cena je dána trhem, množství statisticky), transparentnosti a srozumitelnosti. Jestliže chceme analyzovat závislost ekonomické výkonnosti a zátěže životního prostředí, ukazatel HDP se doposud jeví jako neoptimalnější a také nejužívanější.

Kritika ukazatele HDP z pozitivních pozic může vycházet z hlediska blahobytu, udržitelnosti nebo zásob (stavů). Všechna tři hlediska kritiky jsou opodstatněná, avšak měla by být v kritice rozlišována. Z hlediska blahobytu HDP nezahrnuje celou řadu položek, které uspokojují potřeby a vedou ke zvýšení blahobytu (např. volný čas), nebo některé naopak zahrnuje, ale ty ke zvýšení blahobytu nevedou (zprostředkující, resp. obranné výdaje). Kritika HDP z hlediska udržitelnosti vychází od potencionální disproporce mezi současným ekonomickým růstem (měřeným HDP) a potenciálem pro další ekonomický růst a tedy tvorbu blahobytu v budoucnu (udržitelnost). HDP měří toky, současný a budoucí blahobyt však významně ovlivňují i zásoby, jak co do velikosti, tak v neméně míře do kvality konkrétní zásoby. To se týká nejen zásob přírodních zdrojů, ale i např. lidského kapitálu.

V ekonomické teorii a praxi můžeme identifikovat několik typů úprav národních účtů a HDP o environmentální faktory. Ty můžeme rozdělit dle 1) důvodu úpravy (přístup blahobytu, udržitelnosti, depreciace); 2) formy udržitelnosti (silná vs. slabá forma); 3) míry provedení úpravy nebo 4) tematizace problému nerovnosti (mezigenerační vs. intra-generační problém). Měření blahobytu je zatíženo celou řadou problémů: v postavení na arbitrárních předpokladech nebo výběru a samotném vážení položek v indexu nebo agregátů. Ačkoliv jsou tyto problémy snižovány užitím „expertních“ a statistických metod agregace a standardizace, ty nejsou nikdy „objektivní“. V oblasti blahobytu je také otázkou jak agregovat užítky jednotlivců, jaké kritérium distribuční spravedlnosti použít atp.

Konvenční alternativy úprav agregátů národních účtů o ocenění degradace životního prostředí mohou být postaveny na odhadech založených na nákladech (environmentálně upravený produkt, modelování zelené ekonomiky – geGDP nebo udržitelný národní důchod – SNI) nebo na odhadech založených na škodách (důchod upravený o škody, environmentálně upravený NDP o náklady na udržení – eaNDP).

Zvláštní pozornost je věnována čtyřem alternativním ukazatelům: konvenční alternativu postavenou na slabé formě udržitelnosti zastupoval ukazatel „genuine savings“ (Hamilton 1994; WB 1997), ne-konvenční alternativu „Measure of Economic Welfare“ (Nordhaus et Tobin 1972). Doposud kontraverzní alternativu představuje „Index of Sustainable Economic Welfare“ (Daly et Cobb 1989). Alternativou stojící na sestavení systému indikátoru představuje příklad Ander-

sona (1993) „Social and environmental Indicators“. Účetnictví ve fyzických jednotkách je zatím jedinou možností, jak konzistentně vycházet z pozic silné formy udržitelnosti. Řada metod stojících na fyzických jednotkách je však stále spojena s řadou koncepčních, metodologických a datových problémů (zejm. se to týká konceptu ekologické stopy). Nejrozšířenější a nejobecněji uznávaný přístup představuje účetnictví materiálových toků a odvozené indikátory z jejich bilancí. Ale o těchto metodách již více přednáška Petry Kuškové.

Ačkoliv ukazatel HDP má meze, má také řadu nesporných výhod. Teorie alternativních úprav doposud je v předstihu před konsistentními, a tím i uznávanými aplikacemi. U alternativ bychom měli klást vždy důraz na důvod, z jakého chceme dělat konkrétní úpravu nebo sestavit ukazatel alternativní. Hledisko blahobytu totiž může být v kontradikci k udržitelnosti a udržitelnost indikována alternativním ukazatelem může vést ke zhoršení (snížení) blahobytu. Problém, který bychom neměli také opomíjet, je subjektivita v přístupech a arbitrárnost jako metoda u jednotlivých alternativ a úprav. Tyto slabiny nám však nedávají silný důvod, abychom od diskusí a snah vedoucích k sestavení a zlepšování alternativních ukazatelů slevovali.

[Petra Kušková]

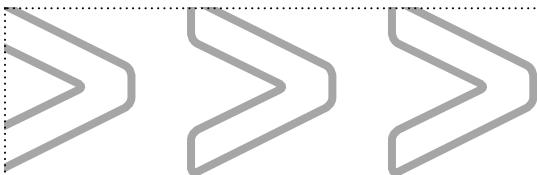
>>> **Ekologická stopa (Ecological Footprint)**

Ekologická stopa je plocha ekologicky produktivní země (a vody) potřebná k zajištění spotřebovaných zdrojů a k vstřebání vzniklých odpadů populace/jedince při používání běžných technologií.

Je nástrojem, pomocí něhož můžeme hodnotit lidský tlak na přírodní zdroje. ES převrací obsah pojmu nosná kapacita prostředí a odpovídá na otázku, kolik země člověk potřebuje, ne tedy, kolik lidí určitá plocha uživí.

Kategorie lidské spotřeby jsou převedeny na požadovanou plochu produktivní země, která tyto zdroje poskytuje a vstřebává zpět uvolněné odpady. Ekologická stopa má ukazovat, do jaké míry je náš životní styl udržitelný. Ekologická stopa průměrného Čecha byla 6,7 ha na osobu (podle výpočtů autorky příspěvku). To je celková plocha potřebná pro zajištění jídla, energie, bydlení, dopravy, spotřebního zboží a služeb. Velkou část – 4,5 ha –, z této plochy tvoří energetická země, tedy plocha nutná ke vstřebání oxidu uhličitého uvolněného spalováním fosilních paliv, které se při výrobě energie nejčastěji používají. Druhou největší částí je orná půda, 1 ha na osobu, dále lesy a pastviny, každá z těchto kategorií zabírá 0,5 ha. 0,2 ha zaujímá zastavěná plocha.

Česká republika žije v ekologickém deficitu. Po odečtení dvanácti procent na ochranu biodiverzity jí zbývá 2,4 ha na osobu produktivní plochy a ve srovnání s celkovou ekologickou stopou jí tedy schází 4,3 ha na osobu. Biologické kapacity sice máme lokálně k dispozici mnohem více, než na nás vychází v celoplanetárním rozdělení (po odečtení 12 procent pro ochranu jiných druhů je to 1,9 ha na osobu), ale jinak řečeno Česká republika může při současných standardech životního stylu a technologií podporovat pouze 36 procent své populace a z hlediska přírodní rovnováhy hospodářství neudržitelně. Podobně jako ostatní vyspělé státy produkční

4

LETNÍ ŠKOLA ALTERNATIV V EKONOMII
ÚTERÝ 6. 7. 2004

MOTTO: POHLEDY Z RŮZNÝCH ÚHLŮ

Program

▼ ▼ ▼	Úterý 6. 7. 2004	Motto: Pohledy z různých úhlů
Čas	Aktivita	
7:30 – 8:30	Snídaně	
8:30 – 9:00	Ranní setkání	
9:30 – 12:30	Lektorka: Hana Foltýnová. Ekologická ekonomie - přehled různých přístupů. Silná versus slabá udržitelnost, vývoj, hlavní představitelé ekologické ekonomie. Vybrané pojmy ekologické ekonomie.	
12:00 – 13:00	Oběd	
14:00 – 17:30	Výlet do jeskyní Moravského krasu. (autobusem, Sloupsko-Šošůvské jeskyně)	
17:30 – 18:30	volno + debata s lektorem pro zájemce - v užším kruhu (Hana Foltýnová)	
18:30 – 19:30	Večeře	
20:00	Večerní program: promítání filmu Life and Debt (režie Stephanie Black) o dopadu politiky IMF, WB a IADB na Jamajku.	

Zápis

Tož nám začal další den. Začal dříve, než jsme stihli usnout. Pestré ukolébavky nám hrála skupina Prorock, která se nedala odradit a zvládla i pecky Michala Davida a nejsladší ploužáky Pařka Habery. Někteří z nás již po půlnoci hledali v druhém patře mlýna Svatý Grál. Někteří odevšivší hledali celou budovu mlýna. Unavení hledáním a nuceným poslechem, jsme si ráno pospali a program nabral skluz, který nedohnali ani organizátoři svou strohostí a urputným popoháněním. Ani bití a rozběsnění psi nepomohli.

Dopoledne, posílení celozrnným oříškovým koláčem, který Lucia vřele doporučuje s medem, jsme byli 3 hodiny zmítání mezi ekologií, ekonomikou a environmentalistikou. Nakonec jsme strávili i toto kontroverzní sousto. K zažívání nám dopomohlo doplnění o sousta výborného boršče.

Pršelo. Přesto jsme se nenechali odradit a vypravili jsme se na nelehkou výpravu do Sloupsko-Šošůvských jeskyní. Výlet byl doslova undergroundový. V jeskyních jsme zachovali chladnou hlavu, k čemuž nám dopomáhala nízká teplota v nitru země. Odolali jsme pokušení rozptylovat se a udrželi jsme se po celou dobu výpravy víceméně ve skupince. Raritou naší expedice bylo, že nikdo nebol posledný a teta bola milá. Ti, kteří těžko snášejí bio vegetariánskou stravu na

mlýně (i psi), se uspokojili párky v rohlíku u stánku s rychlým občerstvením ihned po vypuštění na svobodu.

Cestou zpět jsme se stavili pro kus pořádného žvance u sedláka Sedláka. Kozy nám neukázal, ač jich má přes stovku a dojí je všechny sám.

Plni faktů, informací a zážitků jsme se vrátili na mlýn a těšili se na večeři. Bratrům ze Slovenska začala druhá směna. Po 3 hodinách jsme se, ohlodávajíc futra a žvýkajíc výhonky na zahrádce, dočkali. Halušky byly. Skvělé.

Včil, hurá na Jamajku! Film o hladu a utrpení způsobeného volným obchodem, které naše vlády spolu prosadily ve státech třetího světa, se sleduje lépe s plným pupkem.

S láskou, skupina Beeeeee.

Abstrakt

[Hana Foltýnová]

>>> Ekologická ekonomie

Jednu z prvních alternativ, se kterou byli účastníci letní školy seznámeni, představuje ekologická ekonomie. Díky svému postavení interdisciplinární vědy, která zdůrazňuje etické principy a čerpá významně z přírodovědných oborů, především ekologie, má širší záběr než environmentální ekonomie a může přinášet zajímavá a poměrně radikální řešení problémů životního prostředí.

Cílem bloku „ekologické ekonomie“ proto bylo seznámit účastníky letní školy s tímto specifickým proudem ekonomie. Účastníci si měli ujasnit rozdíl mezi ekologickou a environmentální ekonomikou, pochopit hlavní pojmy ekologické ekonomie a dozvědět se o jejích hlavních představitelích a řešeních, která tento obor nabízí.

Ekologická ekonomie jako samostatný obor se rozvíjí od 80. let minulého století. Čerpá jak z ekologického, tak i ekonomického myšlení, a snaží se tyto dva přístupy v sobě skloubit. Pojítkem těchto dvou věd je snaha nalézt odpověď na to, jak dosáhnout udržitelného rozvoje společnosti.

Díky své interdisciplinaritě vyžaduje ekologická ekonomie znalosti nejen ekonomické, ale i ekologické, technické, obecně filozofické, etické a další, přičemž stoupecí ekologické ekonomie nebývají jen ekonomové, ale také ekologové a představitelé řady dalších vědních oborů.

Ekologická ekonomie zkoumá složité a vzájemně provázané vztahy mezi přírodou a společností, čímž se také odlišuje jak od ekonomie, tak od ekologie. Mezi principy, kterými se ekologická ekonomie liší od environmentální ekonomie, patří jistě zdůrazňování limitů přípustného zatížení životního prostředí a významná normativní dimenze této vědy. Hlavní rozdíl je však v pojetí udržitelnosti. Zjednodušeně můžeme říci, že představitelé ekologické ekonomie jsou většinou

zastánci silné nebo dokonce velmi silné udržitelnosti, zatímco environmentální ekonomové vychází z paradigmatu slabé udržitelnosti.

Mluvíme-li o ekologické ekonomii, je třeba zmínit další koncepty, které tato vědní disciplína využívá, a to především termodynamické zákony (a prvního autora, který je aplikoval na ekonomickou oblast, Nicholase Georgescu-Roegeny), cyklickou ekonomiku či koncept ekonomiky ustáleného stavu (steady-state economy), jejímž autorem je jeden z nejvýznamnějších představitelů ekologické ekonomie – Herman Daly.

Ekologická ekonomie se ve svém výzkumu zaměřuje především na

- oblast modelování vzájemných závislostí mezi ekonomickými a přírodními systémy,
- možnosti vytvoření takových podmínek, které by umožnily udržitelnost a růst lidského blahobytu za současné udržitelnosti ekosystémů,
- vytvoření indikátorů odrážejících ekonomický a ekosystémový vztah norem udržitelnosti,
- nezbytné regulační nástroje a ekonomické a právní nástroje, které pomáhají ekonomikám v dosažení cílů udržitelného rozvoje blahobytu,
- implikace různých morálních systémů pro udržitelnost ekonomiky.

>>> Vybrané internetové zdroje k tématu ekologická ekonomie

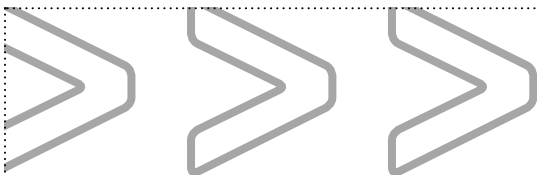
1. International Society for Ecological Economics
<http://www.ecoeco.org/>
2. European Society for Ecological Economics
<http://www.euroecolecon.org/>
3. Časopis Ecological Economics
<http://www.sciencedirect.com/science/journal/09218009>
4. Časopis Ecology and Society
<http://se.ecologyandsociety.org/>
5. Online Ecological Economics Publications
<http://incres.anu.edu.au/anzsee/ANZSEE11.html>
6. Ecological Economics Resources on the Internet
<http://www.radford.edu/~gsantopi/ee.html>

>>> poznámky:

.....

.....

.....

5

LETNÍ ŠKOLA ALTERNATIV V EKONOMII
STŘEDA 7. 7. 2004

MOTTO: VOLNÝ OBCHOD – VOLNOST PRO KOHO?

Program

<<< <<<	Středa 7. 7. 2004 Motto: Volný obchod – volnost pro koho?	
<<<	Čas	Aktivita
	7:30 – 8:30	Snídaně
	8:30 – 9:00	Ranní setkání
	9:30 – 11:00	Lektor: Reinhard Mader. Světový obchod, Fair Trade.
	11:30 – 13:00	Lektor: Juraj Zamkovský. Světový obchod, kritika mezinárodních institucí.
	12:00 – 13:00	Oběd
	14:00 – 17:30	Paralelní semináře: 1. FairTrade - Reinhard Mader + Šárka Špačková (FairTrade v ČR); 2. Reforma a kontrola mezinárodních finančních institucí - Juraj Zamkovský
	17:30 – 18:30	volno + debata s lektorem pro zájemce - v užším kruhu (Reinhard Mader, Juraj Zamkovský, Šárka Špačková)
	18:30 – 19:30	Večeře
	20:00	Večerní program: Představení CEE Bankwatch Network (Pavel Příbyl)

Zápis

Deň piaty začal veľmi harmonicky. Koniec koncov ako každý deň. Věštci sa navzájom s úsmevom zdravili aj keď ešte na seba poriadne rozospatými očami nevideli. Tie sa veľmi rýchlo zotavili po mrkvových chlebíkoch a čerstvej zelenine.

Ráno nám boli predstavení Juraj Zamkovský zo slovenskej organizácie CEPA (Centrum pre podporu miestneho aktivizmu) a Reinhard Mader z Nemecka. Tí mali na starosti prednášky dňa, ktorý sa niesol v znamení motta: Volný obchod – voľný pre koho.

Najprv sa slova ujal pán Mader, ktorý predstavil princípy Fair trade. Na púťavom príbehu svojho starého otca nám vysvetlil, ako dokázal fungovať vo svojom priestore predstavujúcom okruh zhruba dvadsiatich kilometrov. Tento život porovnal so svojim a poukázal tak na imenzné rozdiely medzi ekonomickými priestormi vtedajších a dnešných ľudí. Potom na príklade obchodu s kávou vysvetlil hlavné príčiny jeho zlyhania a z toho vyplývajúcich existenčných problémov mnohých drobných farmárov z celého sveta. Dohoda o káve ICA, v ktorej obchodníci a produ-

centi stanovovali kvóty produkcie na udržanie ceny kávy, konkurencia Vietnamu, ktorý zahltl trh lacnou kávou a veľké spoločnosti obchodujúce s kávou zapríčinili zlyhanie cenového systému obchodu.

Na záver ponúkol riešenie, ktoré sa črtá v systéme obchodu fair trade aj s jeho hlavnými nástrojmi.

Po Reinhardovi nastúpil Juraj Zamkovský, ktorý rozprával o Ekvádore a vplyve TNK na život v ňom. Konkrétne sa zaoberal ťažbou ropy a verejnými dotáciami pre zahraničných investorov. Na ich financovanie použil Ekvádor úvery multinárodných finančných inštitúcií. Ekvádor sa snažil bojovať s chudobou tým, že motivoval obyvateľov miest migrovať do oblastí pralesov, ktoré mali vyklčovať a obhospodávať. Nakoniec sa stala situácia neudržateľnou. Pôda stratila po dvoch rokoch úrodnosť a charakter migrácie bol masívny. Sociálne a environmentálne dôsledky sú pre Ekvádor zdrvujúce. Od zvýšenia nezamenstnanosti, kriminality, chudoby, po devastáciu prostredia odpadmi, chemikáliami, dezertifikáciou. Populácia Ekvádoru zaznamenala nárast zhubných nádorov, ženy sa preto boja rodiť. Konceptia ekologického dlhu poukazuje, že nie Juh dlhuje Severu, ale Sever dlhuje Juhu (z dôvodov vyššie uvedených).

Na oddych a obnovu síl poslužil obed, skladajúci sa z výdatnej krúpovej polievky a kari ryže.

Poobede sa účastníci rozdelili na dve skupiny, ktoré sa vo workshopoch venovali témam načrtnutým doobeda. Jedna skupina pod vedením Juraja Zamkovského sa venovala Globalizácii a jej hlavných mýtoch a rozoberala funkcie a mechanizmy nadnárodných inštitúcií svetového obchodu. Po prezentácii sa rozpútala živá debata, ktorá sa snažila vyriešiť ich problematiku a navrhnúť vhodné riešenia a formy reformy týchto organizácií.

Druhá skupina moderovaná Šárkou Špačkovou a Reinhardom Maderom sa snažila prísť na praktické riešenia zavádzania fair trade výrobkov na český (alebo akýkoľvek iný) trh. Riešenia zahŕňali viaceré marketingové nástroje. Cieľom bola propagácia týchto výrobkov a ozrejmienie ich významu spotrebiteľom.

Na záver sa obe skupiny stretli a stručnou formou sa oboznámili s výsledkami svojej práce.

Nasledovala večera vo forme cestovinového šalátu a výbornej malinovky. Najedení a mierne unavení sa mohli účastníci uvoľniť pri projekcii o diaľnici D8, ktorá v sebe spájala všetky prvky výborného umenia krátkeho filmu. Pre vytrvalých nasledovala chuťovka od Montyho Pytona Život Briana, ktorý nepotrebuje komentár. Takže zhruba toľko.

Always look on the bright side of life!

Abstrakty

[Reinhard Mader]

>>> Coffee - A global trade

In the past 15 years the global coffee trade has been radically reshaped: the tearing up of international quota agreements and advent of Vietnam as a major producer has led to a market

awash with coffee. In the face of oversupply, the buyer became king and prices plummeted.

Three key developments created this situation. First, after pressure from Ronald Reagan's administration to liberalise trade, the International Coffee Agreement was abandoned in 1989.

The unprecedented rise of Vietnam as a leading coffee producer turned a difficult situation into a crisis. Government investment and World Bank loans enabled the country to triple its output between 1995 and 2000 to become the world's biggest producer of robusta beans, second only in overall volume to Brazil.

Finally, encouraged by the World Bank and partner institutions to "restructure" their economies, producer nations disbanded national coffee policy organisations which had helped to plan production and acted as intermediaries between small farmers and the market.

Ultimately, large corporate consumers are the only ones to benefit from the oversupply. Since the 1980s, fewer players have taken a larger share of the business. The industry is dominated by four multinational companies: Procter and Gamble, Philip Morris, Sara Lee and Nestle account for 40 per cent of worldwide retail sales. Similarly, six multinational export firms control 40 per cent of the world's coffee market

>>> Speculative business

While the futures market is an important tool to protect traders from price changes and currency movements, with the increasing importance of speculation, the tail now wags the dog. Paper deals make up about 90 per cent of the coffee trade, with only 10 per cent based on sales of "physical" coffee. The faster pace of the coffee market – with computer-based trading and rapid response to information about supply and demand, and even satellite monitoring of weather—has contributed to the rise of speculation within the futures markets. The increasing concentration of the market means fewer, bigger actors are now able to influence the market. In short, the "benefits" of the market accrue to the traders in the North, while the costs fall in main on the producers in the south.

>>> Pushing a rock uphill: the problems facing growers

The image of the small coffee farmer facing up to the machinations of the distant international market is similar to that of a man pushing a rock uphill. The farmer is powerless against any slight tremor of market forces that can bring the rock tumbling down crushing him and his family. A combination of factors produces problems for smallholder farmers trying to make a living from coffee. Among the most serious of the obstacles are price, access to markets,

land, quality and a lack of affordable credit.

>>> FairTrade

It is clear that there needs to be a major change in the way that coffee and other agricultural products are traded, both for reasons of justice and because, without it, production will continue to decline in quality, reinforcing the destructive boom-bust cycle of recent years. Such chronic instability damages everyone concerned. Fairtrade provides a genuine alternative, a means of ensuring that growers benefit as they should from their crops.

>>> Standards of FairTrade

The problems experienced by poor producers and workers in developing countries differ greatly from product to product. The majority of coffee and cocoa, for example, is grown by independent small farmers working their own land and marketing their produce through a local co-operative. For these producers, receiving a fair price for their beans is more important than any other aspect of a fair trade. Most tea, however, is grown on estates. The concerns for workers employed on tea plantations are fair wages and decent working conditions. To address this there are two sets of generic producer standards; one for small farmers and one for workers on plantations and in processing factories.

Trading standards stipulate that traders have to:

- pay a price to producers that covers the costs of sustainable production and living;
- pay a premium that producers can invest in development;
- partially pay in advance, when producers ask for it;
- sign contracts that allow for long-term planning and sustainable production practices.

>>> The way forward

Coffee farmers have experienced several years of real suffering and hardship during the current crisis; many are fighting for their survival. The vast majority are peasant farmers in some of the world's poorest countries. They are marginalised from the market geographically, culturally, logistically, technically and politically.

Whereas farmers from the OECD club of the world's richest countries are beneficiaries of government subsidies worth \$360bn a year, developing countries are hit with tariffs of \$100bn every year on agricultural exports to richer countries. They have also been forced to dismantle state-controlled agricultural support programmes as conditions of loans from international institutions. To add to this huge imbalance, agricultural imports from the richer countries are often cheaper, because of those subsidies, than the same product grown locally: in one stroke, farmers in developing countries are deprived of the ability to effectively compete in either their home or foreign markets.

Over and above trade rules and economic theories, it is the responsibility of developed

countries as members of the world community to support the efforts of producer countries to sustain themselves. The costs of not doing so, primarily social but also environmental, make this imperative. In the global coffee trade, this means addressing the issues behind the instability and low level of coffee prices.

[Juraj Zamkovský]

>>> Ekonomická globalizácia: proces spontánny alebo riadený?

Charakteristika ekonomickej globalizácie

80-te roky: bezprecedentná demontáž kompetencií regulačných autorít ----> prvýkrát spochybnená legitimita inštitúcií aspoň teoreticky demokratických a legitímnych (vlády a parlamenty na úrovni národnej, regionálnej a lokálnej) ----> akcelerácia moci inštitúcií vo svojej podstate nedemokratických (nadmárodné obchodné spoločnosti).

Ekonomická globalizácia je účelový výtvar konkrétnej záujmovej skupiny – ide o proces riadený, nie spontánny ani prirodzený.

Nadmárodné spoločnosti (Transnational corporations - TNCs) – hybná sila procesu

Účelom TNCs je tvorba zisku bez ohľadu na spoločenskú prospešnosť. Obchodné záujmy sú často v rozpore so záujmami verejnými (spoločensky užitočné aktivity väčšinou nie sú zaujímavé z hľadiska tvorby zisku).

Charakteristický znak TNCs: väčšia časť ich obchodných aktivít je mimo ich materskej krajiny, pričom svoje prevádzky presúvajú z krajiny do krajiny podľa toho, kde sú aké podmienky.

Obchodné záujmy TNC's	Verejné záujmy
čo najlacnejšia pracovná sila	cena práce garantujúca čo najvyššiu životnú úroveň
slabá/neúčinná regulácia v oblasti životného prostredia	čo najúčinnnejšia právna úprava ochrany prostredia
absencia definície verejných záujmov	čo najjasnejšia definícia verejných záujmov
slabé odbory	silné a efektívne odbory
rozsiahle dotácie a zvýhodnenia podmienené veľkosťou investície	stimuly podmienené kvalitou investície
slabá vyjednávacía pozícia vlády	vláda schopná chrániť verejný záujem

Podmienky vzniku výhodného prostredia pre TNCs

- odstránenie bariér pre voľný pohyb TNCs (liberalizácia obchodu)
- vymknutie sa pod kontroly demokratických inštitúcií - oslabenie ich regulačných kompetencií vo vzťahu k obchodu
- konštituovanie vynúiteľných mechanizmov zabezpečujúcich voľný pohyb TNCs
- zmierňovanie legislatívy na ochranu sociálneho a životného prostredia a ich podriadenie pravidlám voľného obchodu

Štáty versus TNCs

Celkové ročné príjmy 10 najväčších TNCs prevyšujú celkové príjmy 100 najchudobnejších štátov (r. 1999). Na "mape" 100 najväčších ekonomík sveta už od začiatku 90-tych rokov väčšinu nevtoria štáty, ale TNCs.

Porovnanie príjmov automobiliek s príjmami štátneho rozpočtu SR

Rok	Subjekt	Volkswagen Group ¹	PSA Peugeot-Citroen ²	Hyundai Motor Company ³	Štátny rozpočet SR ⁴
1999		75,2	37,807	19,3	216 720 mil. Sk = 5,092 mld. EUR [42,557]
2000		85,6	44,181	27,4	213 442 mil. Sk = 4,907 mld. EUR [43,501]
2001		88,5	51,663	33,9	205 353 mil. Sk = 4,764 mld. EUR [43,108]
2002		86,9	54,436	38,2	220 362 mil. Sk = 5,275 mld. EUR [41,776]
2003		87,2			233 100 mil. Sk = 5,674 mld. EUR [41,130]

Zdroje:

¹ <http://www.volkswagen-ir.de/index.php?id=192>

² <http://www.psa-peugeot-citroen.com/en/morning.php>

³ http://www.hyundai-motor.com/eng/investment/graph/graph_main.html

⁴ Štatistický úrad SR

TNCs a koncentrácia moci:

- 5 TNCs kontroluje 60% svetovej výroby automobilov
- 5 TNCs kontroluje vyše 40% svetového obchodu s ropou
- 5 TNCs kontroluje 35 % trhu v oblasti chemického priemyslu
- 5 TNCs kontroluje vyše 50% trhu s elektronikou
- 5 TNCs kontroluje vyše 50% oceliarskeho trhu

TNCs - kľúčoví hráči v národnej i medzinárodnej politike

národná úroveň: zakázky, investičné stimuly, sektorové politiky, legislatíva

medzinárodná úroveň: presadzovanie deregulačných opatrení (prostredníctvom lobistických skupín ERI, ICO, WEF), blokovanie dôležitých konvencií a legislatívy (napr. dohoda o klimatických zmenách, príprava smernice EÚ o chemických látkach, atď.)

Ekonomická globalizácia = socializácia rizík a škôd (TNCs postupne rozleptávajú regulačné mechanizmy voči sebe, stávajú sa neregulovateľné, presúvajú zodpovednosť za riešenie problémov, ktoré spôsobujú, na spoločnosť) + privatizácia ziskov (dnešný systém umožňuje TNCs profitovať z čerpania zdrojov a poškodzovania životného prostredia a spoločnosti a zároveň unikať – s malými výnimkami – zodpovednosti).

Ekonomický liberalizmus: ideologický základ ekonomickej globalizácie

Trh je najlepším regulátorom a zároveň i ochrancom spoločenských a prírodných hodnôt. Neviditeľná ruka trhu má diktovať svoje pravidlá spoločnosti, nie naopak ----> preto je potrebné trh liberalizovať a obmedzovať zasahovanie verejných inštitúcií do ekonomiky.

Základné mýty ekonomickej globalizácie:

- Mýtus 1: potreba trvalého ekonomického rastu, pričom indikátorom pokroku je hrubý domáci produkt (HDP)
- Mýtus 2: hromadenie celkového ekonomického blahobytu v spoločnosti automaticky "pre-siakne" zhora-dole (trickle-down economy)
- Mýtus 3: komparatívne výhody ----> potreba proexportnej orientácie ekonomiky

Hlavné nástroje ekonomickej globalizácie

- Svetová obchodná organizácia
- Medzinárodné finančné inštitúcie (MMF, SB, EIB, EBRD, IADB, ADB, atď.)
- Exportné a garančné poisťovacie spoločnosti
- Medzinárodné dohody o voľnom obchode

Problém systému multilaterálnej regulácie:

Medzinárodné dohody na ochranu ľudských práv, práce a prostredia sú právne nezáväzné (dobrovoľné) a OSN nemá žiadne vynucovacie mechanizmy na ich presadenie. Priemyselne vyspelé

štáty zabezpečili prostredníctvom svojej kontroly v MMF, SB a WTO záväzné pravidlá pre medzinárodný obchod a silné vynucovacie mechanizmy.

Brettonwoodské inštitúcie	OSN
liberalizácia obchodu	medzinárodná bezpečnosť
štrukturálne a sektorové reformy	ochrana životného prostredia, zdravia a práce
makroekonomická stabilita	ľudské práva

Spor medzi protagonistami ekonomickej globalizácie a zástancami konceptu trvalej udržateľnosti

1. Pôsobenie TNCs: dobrovoľné (= nevynútiteľné) pravidlá verus záväzné (= vynútiteľné) pravidlá
2. WTO: rozšírenie kompetencií verus zastavenie rastu kompetencií
3. MMF a SB: posilnenie pozície verus zásadná reforma
4. Medzinárodné dohody: status quo (obchodné dohody nadradené dohodám OSN) verus podriadenie obchodných pravidiel dohodám OSN

Alternatívy: globalizácia verus lokalizácia

- lokalizovany výrobný-spotrebný cyklus: export ako možnosť, nie nutnosť
- ekonomika "normálnych rozmerov": priamočiarejšia spätná väzba
- rozvoj na báze prirodzených podmienok: minimalizácia ekonomickej nezávislosti na vonkajšej nestabilite
- zohľadňovanie externalít: kvalita, nie kvantita ako základ rozvojovej politiky

Nové indikátory blahobytu musia zohľadňovať:

- kvalitu monetárnych transakcií (náklady na vojny, riešenie následkov katastrof, znečistenia, kriminality, atď. sú spoločensky negatívnymi transakciami)
- všetky relevantné aktivity (napr. prácu v domácnosti)
- distribúciu príjmov, zdroje príjmov (pôžičky) a sociálnu situáciu
- limity rastu a kvalitu života

[Šárka Špačková]

>>> Aktuální situace s FairTrade v České republice

Podobně jako v řadě evropských zemí i u nás se začíná mezi příznivci alternativních způsobů obchodování prosazovat myšlenka spravedlivého obchodu se zeměmi „třetího světa“, tzv.

Fair Trade. Ačkoliv se rozsah českého hnutí za spravedlivější obchod zatím nedá srovnávat se státy jako Holandsko, Švýcarsko nebo Nizozemí, které jsou v tomto ohledu skutečnými velmocemi, dá se říci, že český Fair Trade si postupně hledá své místo na slunci. V současné době u nás existují tři nevládní organizace, které se na téma Fair Trade zaměřují: Jeden svět o.p.s., Ekumenická akademie a Společnost pro Fair Trade a rozvojové vzdělávání.

Obecně prospěšná společnost Jeden svět je nejstarší z českých „fairtradových“ NNO, byla založena několika pražskými církevními sbory již v roce 1997 a jejím hlavním cílem je udržovat v provozu Obchůdek Jednoho Světa – specializovanou prodejničku s řemeslným zbožím od zahraničních Fair Trade organizací. Obchůdek najdete na adrese Korunní 60, Praha 2 – Vinohrady.

Ekumenická akademie je druhým významným hráčem na poli vznikající české odnože Fair Trade. Ekumenická akademie chystá dovoz Fair Trade výrobků ve vlastní režii a je důležitým pojítkem mezi českým Fórem pro rozvojovou spolupráci a Fair Trade. Kromě toho pracuje i na dalších tématech, které souvisí s problematikou rozvojových zemí.

Společnost pro Fair Trade a rozvojové vzdělávání je poměrně novým občanským sdružením, jehož hlavním cílem je seznamovat českou veřejnost s myšlenkou spravedlivějšího obchodu prostřednictvím přímých akcí a médií a podporovat dostupnost Fair Trade výrobků v maloobchodech. Společnost začala od června tohoto roku dovážet výrobky od rakouské organizace EZA-3Welt a pracuje na otevření specializovaného obchůdku s Fair Trade zbožím v Brně. Společně s Ekologickým institutem Veronica zajišťuje prodejní výstavku Fair Trade výrobků v Ekoporadně na Panské ulici 9 v Brně. Spolupracuje i s místní pobočkou Hnutí Duha, která se snaží zorganizovat prodej Fair Trade výrobků v Olomouci. Na webové stránce sdružení (www.fairtrade.cz) se dozvíte více o myšlence Fair Trade a o aktivitách sdružení.

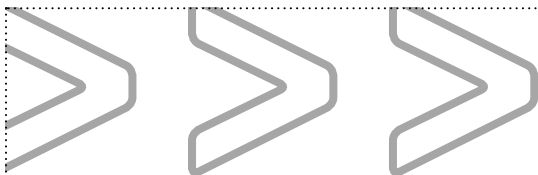
Tři výše zmíněné organizace založily v červnu 2004 Asociaci pro Fairtrade, která by měla fungovat jako koordinátor Fair Trade aktivit na národní úrovni, udělovat licence na prodej výrobků označených evropskou známkou FAIRTRADE a dohlížet na jejich řádné užívání.

Poté, co Asociace začne fungovat, nebude stát prodeji výrobků z Fair Trade v cestě již vůbec nic. Dá se předpokládat, že výrobky ze spravedlivého obchodu tak začnou postupně pronikat do zdravých výživ, obchodů s biopotravinami, čajoven, kaváren a na další místa.

>>> poznámky:

.....

.....

6

LETNÍ ŠKOLA ALTERNATIV V EKONOMII
ČTVRTEK 6. 7. 2004

MOTTO: JAK PODNIKAT VE PROSPĚCH DRUHÝCH?

Program

▼ ▼ ▼	Čtvrtek 8. 7. 2004 Motto: Jak podnikat ve prospěch druhých?	
Čas	Aktivita	
7:30 – 8:30	Snídaně	
8:30 – 9:00	Ranní setkání, program dne	
9:30 – 12:30	Lektorka: Naďa Johanisová. Etické a demokratické podnikání - vstupy Jaromír Hošek, Igor Chýra.	
12:30 – 13:30	Oběd	
14:00 – 15:30	Kampeličky - Jaromír Hošek	
16:00 – 17:30	Místní ekonomické systémy - Igor Chýra	
17:30 – 18:30	Místní ekonomické systémy - Igor Chýra	
17:30 – 18:30	volno + debata s lektorem pro zájemce - v užším kruhu (Naďa Johanisová, Jaromír Hošek, Igor Chýra)	
18:30 – 19:30	Večeře	
20:00	Večerní program: Představení občanského sdružení Horní mlýn	

Zápis

Snídaně: rýžová kaše se sušenými jablky.

Dopoledne patřilo návrhům řešení již dříve předeslaných problémů. Naďa Johanisová nám představila konkrétní příklady úspěšných místních projektů založených na neziskové bázi a zamýšlela se nad jejich typickými znaky. Při následném brainstormingu jsme se bohužel dostali jen ke kladům a na zápory už jaksi nezbyl čas.

Nakonec její výklad doplnili krátkým vstupem dva další přednášející. Tito pak vedli odpoledne dva souběžné semináře. Jednalo se o Igora Chýru ze Zaježové na Slovensku a Jaromíra Hoška z Chotěboře v Čechách.

Oběd je jako vždy výborný. Šest dní zdravé výživy je pro některé účastníky těžko stravitelné, a tak si jídelníček rozšiřují o párek v rohlíku či rozličné sladkosti z bufetu na koupališti.

Svítilo sluníčko. V půl třetí začaly již zmiňované semináře. Jak se tak blíží závěr letní školy, nikomu se již nechtělo vyseďávat v učebně. Zvolili jsme tedy tentokrát systém škola hrou a šli

jsme diskutovat na koupaliště. Igor Chýra poblíž piva, které sám neměl, povídal o své vesničce Zaježová a o LETS systému (místní měně). Jiná skupina se pod vedením Jaromíra Hoška věnovala kempeličkám a drtivému dopadu nové legislativy na jejich přežití.

Pomoc, někteří účastníci již odjíždějí!!

Při přípravě večere se zjistilo, že nemáme olej. Tak to je pro tuto chvíli vše, už se jdeme navečeřet, zápis druhé půlky dne dokončíme později.

Jak se ukázalo, na funkci kuchaře neměl chybějící olej vliv. Zapisovatelé toto mohou zdokumentovat bez uzardění díky četným svědectvím těch, kteří si na bramborovém guláši výborně pochutnali. Zapisovatelé to nebyli - užřeli pouze prázdný hrnec. To ovšem nevádí, protože si uměli kvalitu pokrmu dobře představit – vždyť pilně asistovali při odpolední přípravě ingrediencí – zeleniny a okopanin.

A co nás čeká večer? Konečně se dozvíme, kde jsme to vlastně celý ten týden byli. Na to se již všichni těšíme.

Abstrakty

[Naďa Johanisová]

>>> Etické podnikání

Vedle řešení ekonomických problémů „shora“, např. ekologickou daňovou reformou, existuje i cesta „zdola“. Tématem přednášky bylo představení některých takovýchto zcela praktických přístupů.

Můžeme je shrnout pod hlavičkou „etické podnikání“ (social enterprise, social economy). Jde o organizace na pomezí ziskového a neziskového sektoru, mnohdy zcela, ale ne vždy, samofinancující. Často programově usilují o trojí zisk (finanční, sociální a ekologický) a mívají demokratickou řídicí strukturu - buď na charitativním, nebo družstevním principu. Uvedla jsem některé příklady z vlastního výzkumu (rozhovory se 76 etickými podniky v Británii a ČR v letech 2002-3) a představila Jaromíra Hoška, ředitele Chotěbořské družstevní záložny, který pohovořil o své velmi úspěšné finanční instituci. Krize kempeliček na sklonku 90. let se jí nedotkla, nyní je však v likvidaci vinou necitlivé bankovní směrnice EU.

Etické podniky často kladou důraz i na tzv. lokalizaci - ekonomiku zakotvenou v místě, snažící se o využití místních zdrojů pro místní spotřebu. O kontrétním systému lokální ekonomiky, zahrnující i místní měnu („ježe“), povídal v této části můj druhý host - Igor Chýra ze slovenské vesnice Zaježová.

Jaké používají etické podniky strategie, aby finančně přežily? Jak vyplynulo z mého výzkumu, je jich celá řada. K nejdůležitějším patří snaha získat levně kapitál (např. úvěr od etické banky či formou družstevních podílů), či finančně únosný nájem prostor či pozemků. K dalším strategiím patří křížové dotace (ziskové podnikání dotuje neziskové, ale eticky významné podnikání v rámci jedné organizace), přímý prodej produktů v místě a řada dalších.

Kořeny etického podnikání jsou hluboké. Našli bychom tu křesťanské ideály, utopický socialismus a družstevní hnutí 19. století, ale např. i ekologická hnutí či hnutí hippies. Ekonomická realita v současné Evropě, charakterizovaná marginalizací řady komunit, je dalším impulzem jejich vzniku.

Řada myslitelů hledala cesty, jak systémově podpořit vznik etických podniků. Britský ekonomický aktivista Tim Crabtree hovoří o cílené podpoře vzniku tzv. sekundárních institucí, které zajistí kapitál (zejména dostupné úvěry, půdu, zařízení, znalosti a informace). Příkladem sekundárních institucí vznikajících v Británii dnes jsou komunitní pozemkové spolky (community land trusts) a reinvestiční finanční fondy. U nás hraje roli sekundární instituce např. sdružení Tradice Bílých Karpat, které se snaží prostřednictvím lokální výroby a distribuce (moštárna v Hostětíně) chránit místní zemědělskou a řemeslnou tradici a s nimi přírodu Bílých Karpat.

>>> Etické financování

Etické finanční instituce jsou jednak důležitým zázemím (sekundární instituce - zdroj kapitálu) pro ostatní etické podniky, jednak jsou i primárně významnými prvky alternativní ekonomiky s velkým potenciálem.

Etické investiční fondy umožňují občanům investovat do firem, které neškodí (či škodí relativně méně) životnímu prostředí. Reinvestiční fondy jsou neziskové (ale finančně soběstačné) organizace, které slouží jako zdroj finančních prostředků pro lokální ekonomiku, drobné a etické podnikatele, atd. Finanční instituce, zaměřené na mikrokredit poskytují malé půjčky drobným podnikatelům (často ženám), kteří si ručí navzájem (tzv. peer lending). Družstevní záložny vzkvétají v USA a také v Irsku, Británii a Polsku (kde mají výjimku z evropské bankovní směrnice). Některé z nich, např. švédská družstevní banka JAK, poskytují svým členům bezúročně půjčky.

Etické banky (Triodos, Banca etica) půjčují etickým podnikům, neziskovým organizacím, školám... Jejich cílem není maximalizace zisku pro akcionáře, jako u jiných bank. Unikátní finanční organizace je Wirtschaftsring, švýcarský bezúročný úvěrový spolek drobných a středních podnikatelů, a Mondragonská družstva ve španělském Baskicku. Duší mondragonského projektu zůstává po mnoho desetiletí banka, která prostřednictvím promyšlených úvěrů a kvalitního poradenství podpořila vznik stovek výrobních družstev v této horské oblasti. Družstva, která jsou členy banky (a tedy zároveň jejími vlastníky), banku zase zpětně podporují tím, že v ní vedou své účty i účty svých zaměstnanců/členů.

[Jaromír Hošek]

>>> 1. úvěrové družstvo Chotěboř

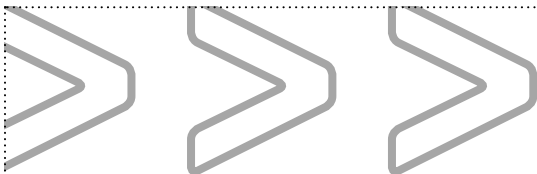
Na seminář jsem byl pozván jako zakládající člen a ředitel 1. úvěrního družstva Chotěboř. Moje účast byla začleněna do přednášky RNDr. Nadi Johanisové a byla rozdělena na dvě

části. V dopoledních hodinách jsem během cca 40ti minut představil naši družstevní záložnu obecně a uvedl některé souvislosti v rámci fungování družstevních záložen v České republice obecně. Naše záložna byla založena jako jedna z prvních v ČR již v roce 1996. Nikdy však nepatřila mezi největší záložny a nikdy ani takové ambice neměla. Družstevní záložna měla představovat a představovala alternativu k velkým bankovním domům. S ohledem na její zaměření a praktické fungování by ji bylo možné zařadit do kategorie sociálního podnikání. Nicméně od samého počátku se jednalo o projekt ekonomicky soběstačný a životaschopný bez potřeby přímého finančního dotování. Naopak naše kampelička odvedla prostřednictvím DPPO nemalé prostředky státu. V průběhu dopolední části jsem se pokusil osvětlit základní ekonomické mechanismy hospodaření záložny.

Vzhledem k tomu, že možnosti, jak zhodnocovat svěřené prostředky byly zákonem o DZ (87/1995Sb.) a dále jeho novelou z roku 2000 (100/2000 Sb.) velice omezeny, zůstaly prakticky jedinými ekonomicky významnými mechanismy marže, tj. rozdíl úrokových sazeb u vkladových a úvěrových účtech a poplatky spojené s vedením úvěrových a běžných účtů a dalšími službami. Dalším bodem programu bylo seznámení s organizační strukturou záložny. Nejvyšším orgánem záložny je tak jako u jiných družstev členská schůze. V tomto ohledu byl s účastníky diskutován princip 1 člen = 1 hlas, který platil až do schválení novely zákona o DZ platné od května 2004 (280/2004 Sb.). Na tříleté funkční období je členskou schůzí voleno představenstvo, úvěrová a kontrolní komise. Představenstvo zastává v průběhu roku rozhodovací funkce v rozsahu obvyklém u jiných typů společností, úvěrová komise je specifický orgán s pravomocí posuzovat a schvalovat žádosti o úvěry a náplň činnosti kontrolní komise, myslím dostatečně vyplývá již z jejího názvu. Jedním z důležitých aspektů odlišujících kampeličky /družstevní záložny/ od bankovních domů je fakt, že družstevní záložny mohou poskytovat služby pouze svým členům a ti mají prostřednictvím členské schůze možnost přímo ovlivňovat její fungování.

V odpoledních hodinách pak byl vyhrazen prostor pro neformálnější posezení s těmi účastníky, kteří mají o problematiku družstevních záložen bližší zájem. Tato část byla vedena formou odpovědí na kladené otázky s následným diskutováním celé problematiky a souvisejících oblastí. Spektrum takto probraných oblastí bylo velice rozmanité a naše diskuse se dotkly nejen ekonomických a daňových mechanismů a hledisek, ale i sociálních a etických aspektů.

V souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie byla přijata novela zákona o družstevních záložnách a ta přinesla zásadní změny do pravidel možného fungování kampeliček u nás. Minimální základní kapitál byl zvýšen z původních 500 tisíc korun na 35 milionů korun. To samozřejmě znamená konec činnosti prakticky všech malých, a dovolím si říct i středně velkých kampeliček. Výjimkou v tomto ohledu není ani naše družstevní záložna a musíme tak dokonce letošního roku ukončit vlastní činnost a následně vstoupit do likvidace. Praxe se tak opět střetává s proklamacemi a volebními sliby politických stran, a to bezesporu nejen na úrovni našeho státu, ale Evropské unie jako celku. S účastníky semináře jsme v této souvislosti diskutovali o systémech podpory drobného či sociálního podnikání. Dalším velkým tématem, kterému jsme se v této souvislosti nemohli vyhnout, je globalizace a pronikání vlivu kapitálu do exekutivy.

7

LETNÍ ŠKOLA ALTERNATIV V EKONOMII
PÁTEK 9. 7. 2004

MOTTO: KDE ZAČÍT?

Program

<< <<<	Pátek 9. 7. 2004 Motto: Kde začít?	
	Čas	Aktivita
	7:30 – 8:30	Snídaně
	8:30 – 9:00	Ranní setkání, program den
	9:30 – 10:30	Lektorka: Naďa Johanišová. Shrnutí kurzu. Prostor pro diskusi na téma dle zájmu.
	11:00 – 12:30	Lektoři: Stanislav Kutáček, Hana Foltýnová. Diskuse k dalším akcím, budou-li nějaké, náměty, zpětná vazba.
	12:30 – 13:30	Oběd
	14:00 – 17:30	Odjezd části lidí, výlet do muzea v Senetářově nebo v Josefovském údolí
	18:30 – 19:30	Večeře
	20:00	Večerní program

Seznam účastníků

Fady	Al-kheir
Martin	Bureš
Martin	Grác
Jiří	Hejkrlík
Jiří	Jeřábek
Tomáš	Kliegr
Kateřina	Kotásková
Eliška	Kotíková
Klára	Kratochvílová
Berenika	Kučerová
Jakub	Lustig
Lucie	Lustigová (Panochová)
Peter	Mihok
Radoslav	Mizera
Miroslav	Mojžiš
Lucia	Nemethyová
Barbora	Pokorná
Pavel	Příbyl
Eliška	Slavíková
Stáňa	Smahová
Miroslav	Syrovátka
Viktor	Šeďa
Michal	Veselý
Lukáš	Zagata

Seznam lektorů a organizátorů

Jan	Brůha
Hana	Foltýnová
Jaromír	Hošek
Simona	Hrabalová
Igor	Chýra
Nad'a	Johanisová
Jaroslav	Klusák
Standa	Kutáček
Reinhard	Mader
Jan	Melichar
Jana	Mikulášková
Jaroslav	Prchal
Milan	Ščasný
Šárka	Špačková
Petra	Vetečníková
Juraj	Zamkovský

>>> Kontakt na organizátory

Oficiální internetové stránky Letní školy:

www.novaekonomie.info

Internetové stránky občanského sdružení Horní mlýn

www.hornimlyn.cz

>>> Poděkování za finanční podporu

Letní škola alternativ v ekonomii se uskutečnila s finanční podporou Nadace VIA, grantu Evropské komise INFOSDEV a Česko-německého fondu budoucnosti. Všem děkujeme.

Tato publikace je vydána díky podpoře z grantu Evropské komise DG RTD „Information on Sustainable Development – Education, Economic Instruments and Indicators“ EVG3-CT-2002-80007 INFOSDEV.

Vydáno občanským sdružením Horní mlýn
a Centrem pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy.
Křtiny, září 2004

Grafická úprava a sazba: Petr Kutáček
Tisk: DAPE Brno

ISBN 80-239-3657-3